

ปรีดี พนมยงค์ ชีวิตและงาน พ.ศ. 2443- 2526

โดย กลุ่มวิจัยประวัติศาสตร์ ธรรมศาสตร์
สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

1. ชาติภูมิ

ท่านปรีดี เกิดเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม พ.ศ.2443 ณ บ้านริมคลอง เมืองฝ่งเหนื่อ ตำบลท่าवासกรี ตรงข้ามกับวัดพนมยงค์ อำเภอกรุงเก่า (อำเภอพระนครศรีอยุธยา) จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ท่านเป็นลูกคนที่สองของ นายเลียง และนางลูกจันทร์ มีอาชีพชาวนา พี่น้องทั้งหมดมีอยู่ 8 คน เป็นชาย 4 คน เป็นหญิง 4 คน

นามสกุล "พนมยงค์" นั้น ท่านเจ้าคุณวิมลมังคลาจารย์ เจ้าอาวาสวัดศาลาปูน อำเภอกรุงเก่าขณะนั้นเป็นผู้ตั้งให้ ตามคำขอร้องของนายเสียงผู้เป็นบิดา โดยใช้ชื่อวัด "พนมยงค์" มาเป็นนามสกุล

2. การศึกษา

ท่านปรีดี เริ่มเรียนหนังสือครั้งแรกเมื่ออายุ 5 ขวบ ที่โรงเรียนบ้านครูแสง ซึ่งเป็นโรงเรียนเซนต์คักดี แล้วได้ย้ายไปเรียนที่บ้านหลวงปราณีประชาชาน ต่อมาได้ไปอยู่กับยายที่อำเภอท่าเรือ และเรียนอยู่ที่วัดรวกจนจบชั้นมัธยมปีที่ 2 ขณะนั้นมีอายุ 9 ขวบ (พ.ศ. 2452) ซึ่งนับว่าเป็นเด็กที่เรียนดีมากคนหนึ่ง

เนื่องจากโรงเรียนวัดรวกล้มเลิกไปเพราะครูที่เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงเกิดตายลง เด็กชายปรีดีจึงกลับมาอยู่บ้านเดิมที่อำเภอกรุงเก่า และเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนวัดศาลาปูนจนจบชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2453 อายุตอนนั้น 10 ขวบ พ่อ

แม่และตายายได้ส่งให้เข้ามาเรียนที่กรุงเทพฯเมื่อปี พ.ศ. 2454 โดยอาศัยอยู่กับท่านมหาบางที่วัดเบญจมบพิตรจนกระทั่งจบชั้นมัธยมเตรียม ขณะนั้นที่วัดเสนาสนาราม จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้จัดตั้งโรงเรียนมัธยมตัวอย่าง ขึ้นเด็กชายปรีดีจึงกลับไปเรียนต่อที่บ้านเกิดจนจบชั้นมัธยม 6 เมื่อปี พ.ศ. 2457 อายุได้ 14 ปี

หลังจากนั้น ยายได้นำเข้ามาในกรุงเทพฯอีกครั้งหนึ่งเพื่อศึกษาเล่าเรียนในชั้นสูงต่อไปโดยได้พักอาศัยอยู่กับญาติผู้ใหญ่ฝ่ายแม่คือ คุณหลวงพลจันทร์ (एम จีระเศรษฐ์) และนางรับ ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่ที่ตำบลสาชิงช้า และได้เข้าเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบ เรียนอยู่ได้ 6 เดือนจึงได้เข้าเรียนที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรม เมื่อต้นปี พ.ศ. 2460 ขณะนั้นอายุ 17 ปี

ท่านปรีดีใช้เวลาเรียนกฎหมาย 2 ปีเศษ ก็สอบไล่ได้เนติบัณฑิตชั้นที่ 1 ในปี พ.ศ. 2462 มีอายุเพียง 19 ปีเท่านั้น นับว่าเป็นเนติบัณฑิตที่มีอายุน้อยที่สุดคนหนึ่งในขณะนั้น

เมื่อจบกฎหมายใหม่ ๆ ท่านได้ขออนุญาตเป็นทนายความได้ว่าความคดีเรือสำเภา ของนายลิมซุ่นหง่วน ซึ่งเป็นคดีที่สร้างชื่อเสียงให้ท่านเป็นอย่างมาก

ต่อมาได้เข้ารับราชการในกรมราชทัณฑ์ กระทรวงนครบาล ในตำแหน่งเสมียนโทจนกระทั่งในปี พ.ศ. 2463 ท่านสามารถสอบได้ทุนนักเรียนหลวงของกระทรวงยุติธรรมไปศึกษาวิชากฎหมายที่ฝรั่งเศส

เมื่อท่านไปศึกษาต่อที่ฝรั่งเศส ในชั้นต้นได้ศึกษาภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาฝรั่งเศส ภาษาอังกฤษ และภาษา

ลาติน ใช้เวลาไม่ถึงปีก็สามารถสอบเข้าคณะนิติศาสตร์ ที่มหาวิทยาลัยเมืองกัน (Caen) ใช้เวลาเรียนที่นั่น 3 ปี และสอบได้ปริญญาตรีทางนิติศาสตร์ (Licencie on droit) หลังจากนั้น ท่านปรีดีได้ย้ายไปศึกษาที่มหาวิทยาลัยปารีสในระดับปริญญาโทและเอก

ท่านปรีดีจบการศึกษาในระดับปริญญาโททั้งทางด้านกฎหมายและเศรษฐศาสตร์และได้ทำวิทยานิพนธ์ในระดับปริญญาเอก หรือที่เรียกว่า Docteur en droit (Sciences Juridiques) เรื่อง **Du sort des societes de personnes en cas de deces d' un associe (Etude de droit francais et de droit compare)** แปลเป็นภาษาไทยว่า "ในกรณีที่หุ้นส่วนคนหนึ่งถึงแก่ความตาย ฐานะของหุ้นส่วนส่วนบุคคลจะเป็นอย่างไร (ศึกษาตามกฎหมายฝรั่งเศสและกฎหมายเปรียบเทียบ)" ท่านปรีดี สอบได้ระดับเกียรตินิยมดีมาก (tres bien) จัดได้ว่าเป็นคนไทยคนแรกที่สามารถสอบได้ ปริญญาเอกของรัฐ (Docteur d' Etat) ซึ่งคนไทยโดยทั่วไปจะได้คุณวุฒิปณิฉิตของมหาวิทยาลัย (Docteur de l' Universite)

ระหว่างที่ศึกษาอยู่ในประเทศฝรั่งเศสนั้น กลุ่มนักเรียนไทยในยุโรปได้รวมตัวกันก่อตั้งสมาคมนักเรียนไทยภาคพื้นยุโรป (ยกเว้นอังกฤษ) ขึ้นโดยชื่อว่า สามัคยานุเคราะห์สมาคม (มีอักษรย่อว่า ส.ย.ม. อักษรย่อภาษาอังกฤษว่า SIAM) ส่วนชื่อเต็มในภาษาฝรั่งเศสคือ **Association Siamoise d' intellectualite et d' assistance mutuelle** ท่านปรีดีได้ดำรงตำแหน่งนายกสมาคม ในพ.ศ. 2468 สมาคมนักกล่าวได้ว่า เป็นแหล่งสำคัญของการรวบรวมแนวความคิดของผู้นำรุ่นใหม่อันจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ มาเป็นระบอบประชาธิปไตยกล่าวคือ ในวันที่ 5 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2469 ได้มีการประชุมกลุ่มผู้ก่อการ 2475 ขึ้นเป็นครั้งแรกที่บ้านเลขที่ 9 Rue du Sommerard ณ กรุงปารีส

หลังจากที่ท่านปรีดี พนมยงค์ สำเร็จการศึกษาแล้ว ได้เดินทางกลับสยามและถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ 2 เมษายน พ.ศ. 2470

3. ชีวิตการทำงาน

เมื่อกลับมาถึงกรุงเทพฯ ท่านได้รับตำแหน่งผู้พิพากษาชั้น 6 กระทรวงยุติธรรม ได้ทำการฝึกหัดเป็นผู้พิพากษาศาลฎีกา และต่อมาได้รับตำแหน่งเป็นเลขานุการกรมร่างกฎหมาย เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2470

ต่อมาได้รับพระราชทานยศและบรรดาศักดิ์เป็นรองอำมาตย์เอกหลวงประดิษฐมนูธรรม เมื่อวันที่ 8 พฤศจิกายน พ.ศ. 2471 และได้รับการเลื่อนยศเป็นอำมาตย์ในปีต่อมา

ในช่วงที่รับราชการในกระทรวงยุติธรรมนี้ ท่านปรีดีได้รวบรวมกฎหมายไทยตั้งแต่แรกจนถึงปัจจุบัน ซึ่งอยู่ในสภาพกระจัดกระจายให้มารวมเป็นเล่มเดียวกัน ใช้ชื่อว่า "ประชุมกฎหมายไทย" หนังสือเล่มนี้ได้รับการตีพิมพ์ที่โรงพิมพ์นิติสาส์น ซึ่งเป็นโรงพิมพ์ส่วนตัวของท่านปรีดีเอง

นอกจากงานที่กรมร่างกฎหมายแล้ว ท่านปรีดียังเป็นอาจารย์ผู้บรรยายที่โรงเรียนกฎหมายกระทรวงยุติธรรมอีกด้วย โดยท่านเริ่มสอนเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2470 ในชั้นแรกได้สอนวิชากฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3 ว่าด้วยลักษณะหุ้นส่วนบริษัทและสมาคม ต่อมาได้สอนวิชากฎหมายระหว่างประเทศ แผนกคดีบุคคลอีกด้วย ลูกศิษย์ของท่านในช่วงดังกล่าวนี้ได้แก่ นายสัญญา ธรรมศักดิ์ นายจิตต์ ติงศะภักดิ์ นายดิเรก ชัยนาม นายเสริม วินิจฉัยกุล นายเสวตร เปี่ยมพงศ์สานต์ นายไพโรจน์ ชัยนาม นายจินดา ชัยรัตน์ นายโชติ สุวรรณโพธิ์ศรี และนายศิริ สันตะบุตร

ใน พ.ศ. 2474 โรงเรียนกฎหมายได้เปลี่ยนหลักสูตรการสอน มีการเพิ่มเติมวิชาใหม่ ๆ เข้าไปในหลักสูตร เช่น วิชากฎหมายปกครอง ซึ่งมีขึ้นเป็นครั้งแรก และท่านปรีดีเป็นผู้บรรยายวิชาดังกล่าว ลูกศิษย์ของท่านในช่วงนี้ได้แก่ นายทองเปลว ชลภูมิ นายยวด เลิศฤทธิ นายเยื้อ สุธายัณห์ นายประยูร กาญจนดุด นายชัย เรืองศิลป์ นายฟอง สิทธิธรรม นายมาลัย หุวะนันทน์ เป็นต้น

กล่าวกันว่า วิชากฎหมายปกครองนี้ เป็นวิชาที่สร้างชื่อเสียงให้ท่านเป็นอย่างมาก ทั้งนี้เพราะสาระของวิชานี้ เป็นส่วนหนึ่งของวิชากฎหมายมหาชน ซึ่งอธิบายถึงหลักการแบ่งแยกอำนาจอธิปไตย อันเป็นหัวใจของการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ซึ่งในการสอนวิชาดังกล่าวนี้นี้ต้องอาศัยความกล้าหาญ และความมุ่งมั่นทางการเมืองอยู่ไม่น้อย เมื่อคำนึงถึงว่าในขณะนั้นประเทศไทยยังปกครองอยู่ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์

4. ท่านปรีดีกับมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองจากสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นระบอบประชาธิปไตย คณะราษฎรได้ตระหนักถึงความจำเป็นในอันที่จะปูพื้นฐานความคิดทางการเมือง ให้สิทธิและโอกาสกับประชาชน ส่วนใหญ่ที่จะ

ได้รับการศึกษา

ท่านปรีดีได้เสนอร่างพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง พุทธศักราช 2476 ต่อสภาผู้แทนราษฎรในวันที่ 8 ก.พ. 2476 สภาผู้แทนราษฎรได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวดังปรากฏใน พ.ร.บ.มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง พ.ศ. 2476 ว่า

“โดยที่สภาผู้แทนราษฎรทราบดีว่า เมื่อได้มีการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญแล้ว ก็เป็นการสมควรที่จะรับจัดบำรุงการศึกษาวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองให้ในระดับมหาวิทยาลัยในอารยประเทศ และให้แพร่หลายยิ่งขึ้นโดยเร็ว จึงเป็นการสมควรที่จะจัดตั้ง มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ขึ้นเป็นพิเศษ”

เมื่อพิจารณาถึงคำกราบบังคมทูลของท่านปรีดีในฐานะผู้ประสานการมหาวิทยาลัยต่อสมเด็จพระยานริศรานุวัดติวงศ์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในวันเปิดมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมือง เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2477 ก็จะได้เห็นได้ชัดถึงจุดมุ่งหมายของการตั้งมหาวิทยาลัยแห่งนี้ที่ว่า

“การตั้งสถานศึกษา ตามลักษณะของมหาวิทยาลัยย่อมเป็นเครื่องพิสูจน์และเป็นปัจจัยในการแสดงความก้าวหน้าของประเทศ ประชาชนชาวสยามจะเจริญในอารยธรรมได้ก็โดยอาศัยการศึกษาอันดีตั้งแต่ขั้นต่ำตลอดถึงการศึกษาระดับสูง เพราะฉะนั้นในการที่จะอำนวยความสะดวกและประโยชน์ของราษฎรในสมัยนี้ จึงจำเป็นต้องมีสถานการศึกษาให้ครบบริบูรณ์ทุกชั้น มหาวิทยาลัยย่อมอุปมาประดุจบ่อน้ำบำบัดความกระหายของราษฎรผู้สมัครแสวงหาความรู้อันเป็นสิทธิและโอกาสที่เขาควรมีควรได้ตามหลักแห่งเสรีภาพในการศึกษา รัฐบาลและสภาผู้แทนราษฎรเห็นความจำเป็นในข้อนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งมหาวิทยาลัยขึ้น”

ท่านปรีดีเป็นผู้ประสานการมหาวิทยาลัยเป็นผู้วางหลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัย จัดหาบุคลากรสถานที่ ผู้บรรยาย เป็นผู้ให้ความคิดเกี่ยวกับสัญลักษณ์ของมหาวิทยาลัย

หลักสูตรการศึกษาของมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองในระยะเริ่มแรกเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องด้วยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองที่สำคัญ ๆ คือ กฎหมาย รัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ และการทูต ซึ่งจะแบ่งการสอนในมหาวิทยาลัยออกเป็น 3 ระดับ คือ ปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก รวมถึงการศึกษาในระดับเตรียมปริญญา ที่เรียกว่า เตรียม ม.ธ.ก. รวมทั้งจัดการศึกษาในระดับประกาศนียบัตร คือ หลักสูตรการศึกษาวิชาการบัญชี

ในลักษณะการศึกษาในมหาวิทยาลัยวิชาธรรมศาสตร์และการเมืองเป็นตลาดวิชา เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนจำนวนมากที่สุดได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาหาความรู้ ดังปรากฏว่าในปีแรกที่มีการเปิดสอนมีผู้มาสมัครเข้าเป็นนักศึกษาเป็นจำนวนถึง 7,094 คน ซึ่งมีทั้งคนที่อยู่ในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัดทั่วประเทศ

5. ชีวิตทางการเมือง

ในการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปสู่ระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ท่านปรีดี เป็นผู้นำฝ่ายพลเรือนร่วมกับคณะราษฎรทำการยึดอำนาจเปลี่ยนมูลฐานระบอบการปกครอง ท่านปรีดีเป็นผู้ร่างแถลงการณ์และธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยาม 27 มิถุนายน พ.ศ. 2475 เป็นหนึ่งในเจ็ดคนของคณะกรรมการร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 เป็นหนึ่งในสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชั่วคราวในจำนวน 70 คน

การจัดตั้งรัฐบาลภายใต้ระบอบรัฐธรรมนูญชุดแรก (28 มิ.ย. 2475-10 ธ.ค. 2475) “เค้าโครงเศรษฐกิจ” และได้เสนอต่อคณะกรรมการราษฎรในวันที่ 12 มีนาคม พ.ศ. 2475 หลังจากนั้น ร.7 ได้มีข้อวินิจฉัยเค้าโครงเศรษฐกิจนี้ว่าเป็นแนวความคิดที่ลอกเลียนแบบ “บอลเชวิค” ของโซเวียตทำให้เป็นที่กล่าวขวัญกันมาก ในที่สุดท่านปรีดีจึงต้องเดินทางออกไปประเทศฝรั่งเศสอีกครั้งด้วยข้อกล่าวหาดังกล่าวในวันที่ 12 เมษายน พ.ศ. 2476

หลังจากนั้นได้เกิดการรัฐประหารซึ่งนำโดย พ.อ.-พระยาพหลฯ ท่านปรีดีได้เดินทางกลับมาประเทศสยาม และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการขึ้นพิสูจนแนวความคิดและการกระทำของท่านว่า มิใช่คอมมิวนิสต์ เมื่อมีการจัดตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2476 ท่านปรีดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ติดต่อกัน 2 สมัย จนกระทั่งมีการปรับปรุงคณะรัฐบาลเมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2478 ท่านปรีดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ในขณะที่สถานการณ์ทางการเมืองของโลกกำลังเข้าสู่สภาวะตึงเครียดที่จะเกิดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในช่วงนี้เองที่ท่านได้พยายามเจรจากับชาติมหาอำนาจตะวันตกเพื่อแก้ไขสนธิสัญญาที่ประเทศเสียเปรียบ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิสภาพนอกอาณาเขตเป็นผลสำเร็จ

ในการตั้งรัฐบาลชุดใหม่เมื่อวันที่ 16 ธันวาคม พ.ศ. 2481 โดยมี พ.อ.หลวงพิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี

ท่านปรีดีได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง

ในช่วงที่เกิดสงครามอินโดจีนระหว่างไทยกับฝรั่งเศส ในปี พ.ศ. 2483 สถานการณ์ภายในประเทศมีความสับสนมาก เนื่องจากรัฐบาลสนับสนุนให้ประชาชนเดินขบวนเรียกร้องดินแดนฝั่งขวาแม่น้ำโขงจากฝรั่งเศส ท่านปรีดีกลับมีแนวนโยบายที่เรียกร้องให้มีการใช้สันติวิธีโดยการเจรจาทางการทูตแทนการทำสงคราม

ในปลายปี พ.ศ. 2484 ญี่ปุ่นยาราทัพผ่านไทยไปยังพม่าและสิงคโปร์ และรัฐบาลไทยประกาศเป็นพันธมิตรทางทหารกับญี่ปุ่น และได้ประกาศสงครามกับสหรัฐอเมริกาและอังกฤษในต้นปี พ.ศ. 2485 นโยบายเข้าร่วมสงครามดังกล่าวขัดแย้งกับแนวทางของท่านปรีดี ดังนั้นหลังจากการประกาศสงครามเพียง 9 วัน ท่านปรีดีก็ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ซึ่งมีผลให้ท่านปรีดีพ้นไปจากตำแหน่งทางการเมือง

ในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการฯ นั้น ท่านปรีดีได้ก่อตั้งขบวนการเสรีไทยขึ้นภายในประเทศซึ่งภายหลังได้ร่วมมือกับ ขบวนการเสรีไทยที่ก่อตั้งขึ้นก่อนหน้านั้นในสหรัฐอเมริกา และอังกฤษโดยท่านปรีดีได้ใช้รหัสว่า “รูธ” (Ruth) ในการติดต่อกับขบวนการเสรีไทย ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2488 ท่านได้รับพระราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้เป็น รัฐบุรุษอาวุโส เพื่อเป็นการยกย่องและตอบแทนคุณความดีของท่านปรีดี และได้รับพระราชทานตราพรีตน์ราชวรภรณ์ซึ่งเป็มตราสูงสุดที่บุคคลธรรมดาได้รับเพียงไม่กี่ท่าน

24 มีนาคม พ.ศ. 2489 ท่านปรีดีได้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ท่ามกลางวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจหลังสงครามโลกโดยเฉพาะปัญหาภาวะเงินเฟ้อ เมื่อมีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2489 คณะรัฐบาลชุดนี้จึงหมดวาระลง เนื่อง

จากมีการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ท่านปรีดีก็ได้รับโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ เป็นหัวหน้าคณะรัฐบาลอีกครั้งหนึ่ง เมื่อวันที่ 8 มิถุนายน พ.ศ. 2489 แต่ยังไม่ทันจะมีการประกาศแต่งตั้งคณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ในวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 ก็ได้เกิดกรณีสวรรคตขึ้น ท่านปรีดีจึงได้กราบบังคมทูลลาออก และได้รับแต่งตั้งให้กลับมาเป็นนายกฯ อีกครั้ง ในวันที่ 13 มิถุนายนปีเดียวกันและดำรงตำแหน่งอยู่เพียง 2 เดือน ก็ลาออกอีกครั้งหนึ่ง

วันที่ 8 พ.ย. พ.ศ. 2490 เกิดการรัฐประหาร โดยกลุ่มทหารบก ซึ่งนำโดย พ.อ.ผิน ชุณหะวัณ และ พ.ท.-หลวงกาจสงคราม ท่านปรีดีจึงได้ลี้ภัยไปพำนักยังสิงคโปร์อยู่ระยะหนึ่ง หลังจากนั้นได้มีการเลือกตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2491 แต่คณะรัฐมนตรีได้ถูกคณะรัฐประหาร 2490 บังคับให้ลาออกเมื่อวันที่ 8 เมษายน พ.ศ. 2491 ท่านปรีดีจึงได้เดินทางกลับเข้ามาทำรัฐประหาร ที่เรียกกันว่า “กบฏวังหลวง” ในวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492 หลังเหตุการณ์นี้ท่านปรีดีได้ลี้ภัยไปยังประเทศจีน และต่อมาได้เดินทางไปยังกรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส ตลอดเวลาที่พำนักต่างประเทศนี้ท่านได้เขียนหนังสือและเสนอแนวคิด คำแนะนำทางการเมืองให้กับสังคมไทยอยู่ตลอดเวลา จวบจนท่านถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 2 พฤษภาคม พ.ศ. 2526 เวลาเที่ยงตามเวลาท้องถิ่นที่ประเทศฝรั่งเศส

6. ชีวิตครอบครัว

ท่านปรีดีได้สมรสกับท่านผู้หญิงพูนศุข (ฉ. ป้อมเพชร) บุตรพระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา (จำ ฉ ป้อมเพชร) เมื่อ พ.ศ. 2471 มีบุตรชายหญิงทั้งสิ้น 6 คน เป็นชาย 2 คน หญิง 4 คน คือ

1. นางสาวลลิตา พนมยงค์
2. นายปาล พนมยงค์ ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2524
3. นางสาวสุดา พนมยงค์
4. นายสุปรีดา พนมยงค์
5. นางดุขฎิ บุญทัศน์กุล
6. นางวาณี สายประดิษฐ์